

Originality. *Scientific findings regarding identified issues are fragmentary, concentrating on one or several certain approaches; At the same time author's research is of all-inclusive generalizing nature, highlighting and characterizing all existing management paradigms from the perspective of ensuring development of an enterprise.*

Conclusion. *Conducted research made it possible to formulate following important conclusions: methodological approaches to the management of enterprise development, in modern circumstances, are usually used jointly in different proportions and combinations. This situation happens due to rapid changes in the market environment, on the one hand, and internal functional complexity of the enterprise, on the other.*

Key words: *enterprise management, enterprise development, management theories, methodological approaches.*

*Одержано редакцією: 24.11.2017
Прийнято до публікації: 11.12.2017*

УДК 332.146.2: 33.3(045)

ЯЦЕНКО Олександр Володимирович,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки
підприємства, обліку та аудиту
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
alleksan74@ukr.net

ОСВІТА ТА КУЛЬТУРА ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ, ЯК БАЗИС РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ

Досліджено теоретичні та методологічні основи впливу рівня освіти і культури ведення бізнесу на розвиток ділового середовища регіонів України.

Розглянуто об'єктивні причини недостатнього вдосконалення навчального процесу та підвищення якості підготовки бізнесмена. В даний час процеси розвитку інноваційної економіки стримуються проблемами фінансування науки; модернізації бази наукових лабораторій та інститутів; підготовки інноваційно активних і інноваційно сприйнятливих кадрів фахівців; відставанням в науково-технічному забезпеченні навчального процесу; недостатньою інноваційною сприйнятливістю бізнесу і його низькими фінансовими можливостями; недостатньою інноваційною інфраструктурою регіонів. Сформульовано показники якості, до яких необхідно прагнути, і, які повинні забезпечити культурну основу професійного світогляду підприємця. Досліджено, що базис культури діяльності бізнесменів повинен бути моральним, тобто відповідати позачасовим, справжнім правилам людської природи. Зазначено, що модернізацію економіки необхідно починати з освіти, підвищення зацікавленості суб'єктів в науковій діяльності, інноваційної активності і сприйнятливості.

Ключові слова: *культура, культура ведення бізнесу, підприємець, підприємництво, ділове середовище регіону.*

Постановка проблеми. Як показує зарубіжний і вітчизняний досвід стабільний економічний розвиток регіонів в значній мірі визначається рівнем активності суб'єктів підприємництва. Більш того, одним з найважливіших критеріїв ефективності соціально-економічного функціонування регіону є розвиток малого підприємництва. Однак, існує величезний розрив між досягнутим рівнем розвитку регіонального малого підприємництва і рівнем, необхідним для забезпечення сталого розвитку регіонів.

У цих умовах найважливішим завданням регіонального управління є концентрація матеріальних, фінансових, людських, інформаційних ресурсів щодо формування сприятливого підприємницького середовища, що забезпечує динамічний розвиток

підприємництва, і створення системи моніторингу факторів середовища, які впливають на розвитку малого підприємництва.

Ухвалення ефективних управлінських рішень по створенню і розвитку підприємницького середовища диктує необхідність розробки відповідного науково-методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певний внесок у розвиток теорії і практики формування і розвитку підприємницького середовища внесли вітчизняні та зарубіжні економісти: Альберт М., Вавра В., Друкер П., Котлер Ф., Майтан Ш., Мескон М. Х., Славик Ш., Стрікленд Дж., Томпсон А. А., Хоскінг А., Хедоурі Ф., Шумпетер Й., А. Блінова, З. Варналія, Т. Васильціва, О. Дикого, С. Дриги, Ю. Єханурова, Н. Захарченка, А. Зудіна, В. Зянька, Л. Костіна, Г. Кузнецова, Т. Лужанської, Д. Ляпіна, В. Ляшенка, В. Мальцева, М. Мельник, О. Русакової, С. Соколенка, Г. Чижикова, М. Юденко та ін. В їх працях висвітлюються окремі питання, що стосуються характеристики підприємницького середовища. Незважаючи на те, що дана тема дослідження не залишена без уваги вченими, аналіз проведених досліджень дозволяє зробити висновок про невирішеність цілого ряду проблем, зокрема важливості соціокультурних особливостей ведення бізнесу.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є дослідження впливу рівня освіти і культури ведення бізнесу на розвиток ділового середовища регіонів України. Результати дослідження дадуть змогу розробити та запровадити політику як регіонального так і державного рівня, відповідну специфічним особливостям кожної території або регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішою складовою життя сучасного бізнесмена стає постійне засвоєння і генерування інформації. Знання, за образним зауваженням П. Друкера [1], «не можуть подовжити людині руку», але розширюють його можливості, допомагають «підняти людину на плечі попередників». Знання, організовані в систему, підвищують професійну компетентність бізнесмена і дозволяють направити його дії на досягнення поставлених цілей.

Безумовно, професіоналізм бізнесмен може придбати тільки в практичній діяльності, проте дана діяльність в сучасному світі не може бути продуктивною без спеціальної освіти. Тут доречно згадати висловлювання Найдьонова О. «Ми повинні зізнатися, що дійсно ніяка школа не може дати людині професійних навичок і зробити його майстром якогось ремесла. Але настільки ж безсумнівно, що вона може сильно допомогти йому в цій справі. Найголовніше, що може дати вища школа, це особлива, їй одній притаманна культура. Ця культура перш за все дається атмосферою шкільних стін. Необхідно тільки зуміти поєднати на вищих щаблях учнівство, школу з практичною професійною роботою в житті. Потрібно, щоб шкільне навчання непомітно переливалося в професійну роботу. По суті в житті це так і буває» [2].

На жаль ситуація змінилася. На сьогоднішній день скорочення бюджетного фінансування і практик не сприяє вдосконаленню навчального процесу та підвищення якості підготовки бізнесмена. Для характеристики економічного стану найважливішого соціального інституту суспільства – системи освіти в цілому - можна скористатися практично будь-якими даними Держслужби статистики України [3]. Актуальність проблем вітчизняної освіти всіляко посилюється тією обставиною, що протягом 2000-2005 років (років економічного зростання!) частка людського капіталу у національному багатстві України знизилася з 55,7 % до 46,7 % [4]. Прагнення дослідити вплив на економічне зростання людського капіталу може призводити до несподіваних результатів – із зростанням частки учнів загальноосвітніх закладів України у 1993-2006 рр. темп економічного зростання зменшувався [5]. Ще гірша ситуація склалась в період з 2008-2017 р.р. Світова криза вимусила суспільство і бізнес ступити на шлях виживання, серед орієнтирів якого не простежувалось підвищення уваги до ролі людського капіталу як інтенсивного продуктивного чинника економічного розвитку.

Виникає питання: освіта – це суспільне благо чи послуга? Освіта – постачальник суспільного блага, якщо його перевести на приватну основу (приватизувати), воно просто перестане бути громадським, стане приватним благом, привілеєм нечисленних соціальних груп. Запровадження ринкових відносин в сферу освіти може призвести до остаточної деградації даної сфери і зниження економічного потенціалу країни. Про це переконливо говориться в дослідженнях Т. Добка «Наука, культура і освіта: умова або перешкода економічного зростання?» [6].

Відомо, що знання, кваліфікація та інші здібності бізнесмена, його співробітників, що забезпечують успішний розвиток бізнесу, розглядаються сьогодні як капітал компанії і являють собою її нематеріальні активи. Сьогодні роль цих активів в забезпеченні життєздатності підприємницького середовища виходить на перший план, затуляючи собою значимість активів фінансових і матеріальних. Ця обставина визначає значимість професійних знань для особистості бізнесмена.

Дослідники цих тенденцій в США відзначають, що якщо пункт «цікавої роботи» в 1946р. стояв на шостому місці в системі ціннісних орієнтацій американців, то в 2015 – на першому [7]. Нова «еліта» постматеріалістів шукає самовираження поза традиційними стереотипами поведінки, висуваючи на перший план розвиток духовних потреб, прагнення до саморозвитку, поваги, особистої гідності і самостійності.

Так чи інакше, підготовка професіонала-бізнесмена має суттєві специфічні риси, які повинні бути відображені під час підготовки даного класу фахівців. Справа в тому, що для бізнесмена притаманна інтелектуальна праця, а його знання і компетенція – це ті засоби праці, якими він оперує в процесі своєї діяльності.

Перш, ніж готувати фахівця потрібно чітко сформулювати показники якості, до яких необхідно прагнути і які повинні забезпечити культурну основу професійного світогляду. Моральні цінності повинні залишатися стрижнем, і в першу чергу під час здійснення бізнес-процесів. Тому освіта бізнесмена та формування культури ведення бізнесу нерозривні процеси.

Базис культури діяльності бізнесменів повинен бути моральним, тобто відповідати позачасовим, справжнім правилам людської природи. Можна зробити висновок, що, розвиваючи свій інтелект, а в найширшому розумінні – духовно – моральну суть своєї особистості, бізнесмен долучається до культури. Умисне ж загальмування розвитку культури і, як наслідок, якості, веде до деградації особистості бізнесмена, економіки і виробництва регіону.

Культура – це високий рівень розвитку будь-якої сфери людської діяльності або умов його життя. Культура ведення бізнесу є образ поведінки підприємців і уявлення про їх цінності. Культура характеризує рівень виховання, освіти, спілкування людей, їх духовний світ. Культура підприємництва складається з внутрішньої і зовнішньої культури підприємницьких фірм. Внутрішня культура відображає взаємини учасників бізнесу всередині фірми. Зовнішня культура втілює в собі дотримання правил культурної поведінки підприємців по відношенню до своїх постачальників, споживачів, покупців і іншим учасникам бізнес-операції, з якими контактує підприємець в процесі своєї діяльності.

Можливо виділити дві складові культури підприємництва.

1. Уявлення підприємця про цінності бізнесу. У кожного підприємця існує своя шкала цінностей, свої цілі, своя точка зору на споживачів, попит на товар, якість товару, способи розрахунків витрат і прибутку.

2. Правила і норми поведінки під час проведення бізнес-операцій. Кожен підприємець встановлює для себе певні правила і норми поведінки, необхідні для успішної співпраці з учасниками операцій.

Конкретне поведінка – поведінка підприємця в процесі проведення будь-якої бізнес-операції, де він втілює в життя засвоєні ним правила і норми культурної поведінки.

Культура підприємництва включає в себе кілька галузей, в яких найбільш часто відбувається її прояв: культуру обслуговування, культуру торгівлі, адміністративно-управлінську культуру. Культура підприємництва не є самостійним процесом, вона об'єднує як культуру підприємця, так і культуру інших учасників бізнес-операції, культуру працівників, культуру споживачів і покупців [8].

Культура генерує певні норми поведінки. Тому одним з важливих показників якості особистості бізнесмена є нормативність поведінки. Парадоксальні впровадження «Свобода особистості – це усвідомлена необхідність», чітко відображає сутність прийнятих певних норм поведінки. Так, на думку Т. Парсонса, що описує бізнесмена, «навіть люди, які вважають себе абсолютно вільними і незалежними, завжди пов'язані нормативним символічним взаємопроникненням. Воно засноване на усвідомленому або несвідомому засвоєнні загальних символів, що обов'язково входять в сукупність культурних традицій» [9].

Даний закон має силу етичного постулату – що важливо одній людині, то важливо всім. Вільна людина – це людина, діяльність якої заснована на знанні морального закону [10].

Але в той же час культура та моральні цінності суспільства можуть заважати розвитку ділового середовища через несприйняття певних наслідків існування «бізнес-прошарку». Так, в даний час страх перед розшаруванням суспільства на багатих і бідних є однією з найважливіших тенденцій в громадській думці. Хоча цей процес є природним і неминучим, в очах людей він небезпечний і негативно позначається на багатьох сторонах життя суспільства. Це пов'язано перш за з демографічними проблемами: падіння народжуваності, висока смертність внаслідок падіння рівня життя більшої частини населення. Безумовно, пов'язано і з економічним аспектом: безробіття, страйки і т.д. Позначиться і на культурно-моральній атмосфері: зниження престижу освіти, рівня загальної культури, зниження цінностей духовно-моральних, поява егоїзму, індивідуалізму і т.д. Розшарування на бідних і багатих приведе на думку респондентів до росту злочинності, соціально-психологічної напруженості, невпевненості в майбутньому і так далі.

Кант І. [11] приміряв дві трансцендентні сутності в творчій діяльності людського генія – красу природи і красу душі. Основою такої діяльності слугує категоричний імператив: роби таким чином, щоб максима твоєї волі мала силу загального законодавства та моралі. Не випадково сучасний вчений професор Д. Ікеда, спираючись на досвід «японського дива», говорить, що «... будь-які нововведення, в тому числі демократія і ринкова економіка, повинні в кожному окремому випадку зароджуватися в надрах культури, вирости в нагальну потребу, тактовно пристосуватися до традицій, звичаїв, національного менталітету; тут важливі уважний підхід і ретельно продумана стратегія, яка виходить із ініціативи самої нації» [12].

Підприємницька діяльність, як уже можна було зрозуміти, праця досить нелегка, що вимагає мобілізації всіх людських здібностей і зусиль. Взагалі саме діяльнісний компонент найбільш важливий у підприємстві, який до того ж набуває інше змістовне навантаження. Раніше праця фактично проголошувався заради самої праці, була по суті "безкорисливою" і спрямованою на задоволення в першу чергу громадських інтересів. Підприємницьку працю в першу чергу спрямовано на задоволення особистих інтересів. Але "думаючи про власну вигоду, підприємець незмінно вирішує завдання суспільного розвитку", бо саме "служіння суспільству приносить прибуток". І сама зміна спрямованості діяльності робить підприємницьку працю привабливою.

Дуже цікавим видається дослідження Грішаєва С. постаті сучасного центрального актора ділового середовища – бізнесмена. Можна сказати, що виведений в результаті дослідження вигляд типового підприємця це в деякому сенсі – людина майбутнього, це "громадянин громадянського суспільства". Складання соціального портрету сучасного підприємця здійснено за допомогою аналізу численних публікацій, присвячених цій темі і матеріалів соціологічного дослідження. Деякі автори схильні зараховувати підприємців до

представників "особливої соціальної групи, що має свої цінності", що видається не зовсім правомірним. Наведені різними авторами характеристики вітчизняного підприємця різноманітні і деякі з них мають такі самі смислове навантаження [13].

По-перше, необхідно вказати, що практично будь-яка література по підприємництву звертає увагу на деякий особливий "дух підприємництва", який, на нашу думку, найбільшою мірою пов'язаний з їх вираженою схильністю до лідерства та певною системою цінностей. При цьому відзначають також і особливі ділові якості – "особливу енергетику" підприємця: це, безсумнівно, ініціативність і підприємливість, ділова активність, вміння діяти в умовах нестачі інформації (автори називають це особливим "чуттям", яке виробляється в самому процесі підприємницької діяльності), наполегливість і вміння брати відповідальність на себе.

Як схильність до підприємницької діяльності відзначаються також і особливі психологічні характеристики особистості: сприйнятливості до змін, схильність до новаторства, інноваціям, ризику і одночасно стійкість до стресів. І останню групу особливих якостей підприємця становлять так звані комунікативні здібності та культура спілкування.

Економічні характеристики: прагнення до примноження багатства, до інновацій і їх здійснення. Соціальні характеристики: ініціативність, організаторський талант, включаючи вміння здійснювати організацію та реорганізацію соціально-економічних механізмів, готовність ризикувати. І психологічні характеристики: присутність творчого початку і прагнення до новизни, до самостійності, бажання домогтися або досягти найвищих цінностей [14].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розвиток ділового середовища регіонів в сучасних умовах неможливий без реалізації стратегії підвищення рівня освіти і культури ведення бізнесу. Перехід економіки на інноваційний шлях вимагає реального базису, що дозволяє забезпечити стратегію інноваційного розвитку. В даний час процеси розвитку інноваційної економіки стримуються проблемами фінансування науки; модернізації бази наукових лабораторій та інститутів; підготовки інноваційно активних і інноваційно сприйнятливих кадрів фахівців; відставанням в науково-технічному забезпеченні навчального процесу; недостатньою інноваційною сприйнятливостю бізнесу і його низькими фінансовими можливостями; недостатньою інноваційною інфраструктурою регіонів. У зв'язку з цим об'єктивно необхідними стають інтеграційні зв'язки науки, освіти і виробництва, формування просторово локалізованих інноваційних підсистем регіону. Розробка теорії, методології та практики управління інноваційним розвитком регіонів, інтеграційної зв'язності науки, освіти і виробництва не тільки окремих регіонів, а й транскордонних територій є актуальною проблемою. Модернізацію економіки необхідно починати з освіти, підвищення зацікавленості суб'єктів в науковій діяльності, інноваційної активності і сприйнятливості.

Розвиток інноваційної економіки передбачає не тільки впровадження нових техніки і технологій, а й зміну морально-етичного устрою. Для вирішення завдання формування інноваційної економіки важливі як соціально-економічні, так і соціально-культурні трансформації, зміни макро-економічної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: Уч. Пос. М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – с.272.
2. Найдюнов О. Г. Філософські аспекти історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти / О. Г. Найдюнов // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 87. – С. 305-309.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
4. Шумская С.С. Национальное богатство: методологические подходы и оценки по Украине // Экономическая теория. – 2006. – № 4. – С. 62-76.
5. Радіонова І. Економічне зростання з участю людського капіталу // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 19-30.
6. Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту = "Что такое хорошо": учимся ценить и оценивать высшее образование=Quality matters: how to value and evaluate higher education : навч. посіб. / [за ред. Т. Добка, М. Головянко, О. Кайкової та ін.]. – Львів : Компанія " Манускрипт", 2014. – 572 с.

7. The Values Americans Live by L. Robert Kohls. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www1.cmc.edu/pages/faculty/alee/extra/American_values.html - 27.03.2017 р.
8. Егорова Е.Н., Логинова Е.Ю. Коммерческая деятельность / Учебное пособие. – Тамбов: Изд-во ГОУ ВПО ТГТУ, 2010. – 80 с.
9. Parsons T. The Professions and Social Structure (1939) // Parsons T. Essays in Sociological Theory (Revised Edition). New-York The Free Press, 1966. p. 34-46.
10. Кейс-стаді: архітектура і можливості / Ю. П. Сурмін ; Навч.-метод. центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні" ; [ред. Я. Орос]. – Київ : Навч.-метод. центр, 2012. – 336 с.
11. Иммануил Кант. Прологмени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука. Переклад з німецької Віталія Терлецького. — Київ: ППС-2002, 2005. — 178 с. ISBN 966-96471-1-8.
12. Urbain, Olivier: Daisaku Ikeda's Philosophy of Peace: Dialogue, Transformation and Global Citizenship. I.B. Tauris, 2010; ISBN 978-1-84885-304-1.
13. Гришаев С.В., Немировский В.Г. Социальный портрет молодого предпринимателя // Социальные исследования. - 1999 - №5. - С.41-43.
14. Менеджмент для магістрів: підручник: у 2 т. / за ред. О. Ф. Балацького, О. М. Теліженка. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2011.

References:

1. Drucker, P.F. (2000) Tasks of management in the XXI century. *Yzdatel'skiy dom «Vyl'yame»*, 272 [in Russian].
2. Naidenov, O. G. (2014) Philosophical aspects of historical development of conceptual foundations of higher education. *Hileya: naukovyy visnyk*, 87, 305-309 [in Ukrainian].
3. The State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Shumskaya, S.S. (2006) National wealth: methodological approaches and assessments in Ukraine *Ėkonomycheskaya teoriya*, 4, 62-76 [in Russian].
5. Radionova, I. (2009) Economic growth with the participation of human capital. *Ekonomika Ukrayiny*, 1, 19-30 [in Ukrainian].
6. Dobka, T., Golovjanko, M., Kaykova, O. (2014) Imperative of quality: learn to appreciate and evaluate higher education = "What is good": learn to value and evaluate higher education = quality issues: how to value and evaluate higher education: curriculum. Manual. *L'viv : Kompaniya "Manuskrypt"*, 572 [in Ukrainian].
7. Kohls, L. Robert. The Values Americans Live [Electronic resource]. – Access mode: http://www1.cmc.edu/pages/faculty/alee/extra/American_values.html [in English].
8. Yegorova, E.N., Loginova, E.Yu. (2010) Commercial activity. *Tambov: Yzd-vo HOU VPO THTU*, 80 [in Russian].
9. Parsons, T. (1939). The Professions and Social Structure *New York The Free Press*, 34-46 [in English].
10. Surmin, Yu P. (2012) Case Studies: Architecture and Opportunities. *Kyyiv : Navch.-metod. tsentr*, 336 [in Ukrainian].
11. Kant, I. (2002) Prolegomenes to every future metaphysil, which can appear as a science. *Kyiv: PPS-2002, 2005*, 178 [in Ukrainian].
12. Urbain, O. (2010) Daisaku Ikeda's Philosophy of Peace: Dialogue, Transformation and Global Citizenship. *I.B. Taurus* [in English].
13. Grishaev, S.V., Nemirovsky's, V.G. (1999) Social Portrait of a Young Entrepreneur. *Sotsyal'nye issledovaniya*, 5, 41-43 [in Russian].
14. Balatsky, O. F., Telizhenko, O. M. (2011) Management for masters. *Sumy: VTD "Universytet's'ka knyha* [in Ukrainian].

YATSENKO Oleksandr Volodymyrovych,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Economics, Accounting and Audit,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, Cherkasy, Ukraine

alleksan74@ukr.net

EDUCATION AND CULTURE OF BUSINESS MANAGEMENT, BASIS OF BUSINESS ENVIRONMENT DEVELOPMENT IN REGION

Abstract.

Introduction. *The development of the business environment of the regions in modern conditions is impossible without implementing the strategy of raising the level of education and business culture. The transition of the economy to the innovative way requires a real basis, which allows to provide a strategy for innovation development. At present, the processes of developing an innovative economy are constrained by the problems of financing science; modernization of the base of scientific laboratories and institutes; preparation of innovatively active and innovative susceptible specialists; Lack of scientific and*

technical support of the educational process; lack of innovative business susceptibility and low financial capacity; insufficient innovative infrastructure of the regions.

Purpose. *The purpose of the article is to study the impact of the level of education and business culture on the development of business environment in Ukraine's regions.*

Methods. *The theory and methodology of the dissertation are based on the fundamental works of domestic and foreign economists in the field of regional economy, the allocation of productive forces, the theory of integration.*

Results. *The results of the study will enable the development and implementation of policies at both regional and national levels, corresponding to the specific characteristics of each territory or region.*

Originality. *The objective reasons for insufficient improvement of the educational process and improvement of the quality of businessman's training are considered.*

Conclusion. *The development of the business environment of the regions in modern conditions is impossible without implementing the strategy of raising the level of education and business culture. At present, the processes of developing an innovative economy are constrained by the problems of financing science; modernization of the base of scientific laboratories and institutes; preparation of innovatively active and innovative susceptible specialists; Lack of scientific and technical support of the educational process; lack of innovative business susceptibility and low financial capacity; insufficient innovative infrastructure of the regions. In this regard, the integration links of science, education and production, the formation of spatially localized innovation subsystems of the region become objectively necessary. Development of the theory, methodology and practice of innovative development of regions management, integration of science, education and production of not only individual regions, but also cross-border territories is an urgent problem.*

Key words: *culture, business culture, entrepreneur, entrepreneurship, business environment of the region.*

*Одержано редакцією: 23.11.2017
Прийнято до публікації: 10.12.2017*